

ANDRZEJ CIAŻELA

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

PEDAGOGICZNA PROBLEMATYKA JAKOŚCI CZŁOWIEKA, RED. I. WOJNAR,
NUMER MONOGRAFICZNY „PRZYSZŁOŚĆ: ŚWIAT – EUROPA – POLSKA.
FUTURE: WORLD, EUROPE, POLAND”. BIULETYN KOMITETU PROGNOZ
„POLSKA 2000 PLUS” PRZY PREZYDIUM POLSKIEJ AKADEMII NAUK,
nr 1 (31) 2015, t. II

Monograficzny numer Biuletyn Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk *Pedagogiczna problematyka jakości człowieka* pod redakcją profesor Ireny Wojnar przynosi dorobek spotkania, które odbyło się pod tym samym hasłem jesienią 2014 pod auspicjami Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN.

Seminaria organizowane przez prof. Irenę Wojnar w ramach działań Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” należą do naukowych spotkań mających w historii polskiej pedagogiki najdłuższą i najbardziej szacowną tradycję. Kontynuują one prace Zespołu Edukacji i Kultury Komitetu powstałego w początkach jego działania u schyłku lat sześćdziesiątych i będącego najdłużej działającym elementem jego pierwotnej organizacji. Prace Zespołu działającego do początku lat dziewięćdziesiątych zeszłego stulecia pod kierunkiem jego przewodniczącego i jednego z inicjatorów i organizatorów Komitetu – Bogdana Suchockiego, a następnie jego najbliższej współpracownicy Ireny Wojnar na trwałe wpisały się do historii polskiej refleksji nad wychowaniem.

Kolejne tomy przynoszące efekty spotkań organizowanych corocznie przez Zespół w Jabłonie, Mądralinie i Warszawie wielokrotnie okazywały się wydaniami znaczącymi w rozwoju polskiej refleksji intelektualnej. Zespół współpracowników prof. Suchockiego i prof. Wojnar skupiony wokół idei prognozowania przyszłości i poszukiwania w niej miejsca dla humanistycznych wartości wpływających z najlepszych tradycji kulturowych ludzkości, zachował tożsamość, gdy reprezentowane przez niego poglądy spychane były na margines. Przetrwał również krytykę futurologii oraz okres neoliberalnej apologetyki żywiołowego rozwoju i antyhumanistyczne nastawienie postmodernistów.

Obecnie, w warunkach kryzysu neoliberalnych i postmodernistycznych iluzji, podejmuje próby formułowania diagnoz i przedstawienia propozycji nawiązujących do najlepszych tradycji polskiej pedagogiki.

Przystępując do prezentacji ostatniego, jak na razie, tomu studiów przedstawianego zespołu wspomnieć wypada, iż zwięzłym podsumowaniem jego wcześniejszych dokonań stała się publikacja prof. Wojnar *Edukacyjna kultura przyszłości. Prace studyjne Zespołu Edukacji i Kultury Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN* (Polska Akademia Nauk, Kancelaria PAN, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus”, Warszawa 2006). Nie zamknęła ona działalności Zespołu, rozpoczęła etap transformacji ku obecnej – mniej rygorystycznej – formule, niezrywającej jednak związków z macierzystym Komitetem.

Przedmiotem zainteresowania prezentowanego zespołu pozostają aktualne problemy współczesności, które znalazły wyraz w publikacjach *Człowiek europejski – korzenie i droga* (2010) oraz *Alternatywy i zobowiązania* (2012). Nową formułę otwiera publikacja w monograficznym numerze Biuletynu „Przyszłość: Świat – Europa – Polska” nr 1 z 2014 roku *Obszary pedagogicznego zaniepokojenia* podejmująca próbę zdefiniowania najważniejszych wyzwań stojących przed edukacją w obecnym stuleciu.

Prezentowany kolejny monograficzny numer Biuletynu poświęcony *Pedagogicznej problematyce jakości człowieka* pojawia się w kontekście poprzednich rozważań jako próba zdefiniowania zagubionego w praktyce, a niezwykle ważnego wymiaru kształcenia, jakim jest tytułowa jakość człowieka. Bezwzględna dominacja wskaźników ilościowych jako kryteriów edukacyjnego sukcesu prowadzi do całkowitej marginalizacji tego, co ująć się nie da, nawet jeśli są to kwestie należące do najważniejszych i wyznaczające obszar człowieczeństwa człowieka.

Tom otwiera prof. Irena Wojnar *Wprowadzeniem* przedstawiającym okoliczności powstania tekstów i przesłanki ich układu w spójną logiczną całość problematyzującą tytułowe zagadnienie „jakości człowieka”.

Autorka *Wprowadzenia* rozpoczyna zawarte w nim rozważania tekstem *Poetyka własnego życia*, w którym podejmuje zagadnienie jakości jako problematyki w punkcie wyjścia wyrastającej z niepowtarzalności biografii każdego człowieka i okoliczności kształtujących jego związki z innymi. Wywód swój Autorka koncentruje wokół dwu pojęć kluczy – „mikrohumanizmu” i „wspólnoty losu”. Pierwsze z nich koncentruje się wokół budowy podmiotowości zdolnej podjąć wyzwania niesione przez teraźniejszość. Drugie prezentuje formuły budowy wspólnoty integrującej ludzkie wysiłki w budowie humanistycznego świata opartego na bergsonowskiej idei braterstwa, przewyciężającej opozycję wolności i równości.

W artykule *Kultura pokoju podstawą humanistycznej alternatywy edukacyjnej* Agnieszka Piejka podejmuje zagadnienie aktualności tradycyjnych idei sprzeciwu wobec wojny i agresji stanowiących tradycyjne przesłanki pedagogiki humanistycznej alternatywy edukacyjnej. Idea alternatywnej cywilizacji humanistycznej wyrastającej ze sprzeciwu wobec świata zimnej wojny stała się jedną z kluczowych formuł myślenia Bogdana Suchodolskiego. Zakończenie „zimnej wojny” otwierające epokę „wojen lokalnych”, a obecnie „hybrydowych” uświadamia, że problem budowania kultury pokoju pozostaje węzłowym wyzwaniem

pedagogiki humanistycznej. Natomiast rozwój wydarzeń nadaje tezm Autorki gorzką aktualność.

W zwięzłym tekście *W oczekiwaniu na człowieka przyszłości* Henryk Depta przedstawia osobistą utopię humanistyczną przyszłości człowieka jako ujętą w formułę – *homo empatikus* (człowiek empatyczny), *homo viridis* (człowiek zielony – ekologiczny) i *homo astralis* (człowiek gwiazdny – kosmiczny – uniwersalny). Człowiek reprezentujący wartości jest niewątpliwie człowiekiem bardziej na miarę potrzeb niż na miarę możliwości. Nie mniej Autor wydobywa ze złożonego obrazu współczesności te właśnie tendencje, które zdają się świadczyć o możliwości przetrwania gatunku Homo na naszej planecie i możliwości jego samookreślenia się w kosmosie.

Nie mniej złożony problem podejmuje Andrzej Sztylka w tekście *Godność ludzka, wiedza i edukacja permanentna u podstaw nowoczesnej demokracji humanistycznej*. Punktem wyjścia jest tutaj również perspektywa normatywna – Autor formułuje ryzykowną ideę demokracji „humanistycznej”. Pytanie, czy demokracja może być „humanistyczna” sprawia wrażenie powrotu do starego sporu, czy demokracja musi być jakaś, czy też wystarczy jej to, że jest po prostu demokracją. Podobnie jednak, jak w przypadku tekstu poprzedniego, mamy do czynienia z refleksją nad tym, jaka demokracja adekwatna jest do współczesnego stanu człowieka i jaka jest w stanie czynić jego przyszłość realną perspektywą unikającą narastającego prawdopodobieństwa globalnej katastrofy. W tym sensie demokracja, która jest w stanie sprostać tym wyzwaniom, musi być demokracją wyjątkową i mierzoną wyjątkową miarą, której zaproponowanie stanowi mocną stroną tekstu.

Następnie razem z tekstem Janusza Gajdy *Człowiek współczesny wobec zderzenia sprzecznych wartości* zmieniamy, jak można stwierdzić, perspektywę. Normatywizm zderzony zostaje z realiami współczesności. Człowiek ukazany zostaje nie tylko jako adresat określonych postulatów, ale podmiot stojący przed określonymi wyborami. Próba zdefiniowania aktualnego kształtu tych wyborów, w skali globalnej, stanowi zasadniczą treść omawianego artykułu.

Henryka Kwiatkowska podejmując próbę odpowiedzi na pytanie *Jakość człowieka, ale jaka? na potrzeby współczesnego człowieka i człowieka w tym świecie?* konkretyzuje zakres odpowiedzi do obszaru nauk humanistycznych i humanistycznej refleksji nad rozwojem nowych mediów. Ukazanie skomplikowanych relacji niesionych przez rozwój cywilizacji współczesnej prowadzi, zdaniem Autorki, do podkreślenia wagi zachowania harmonii postulowanej przez refleksję humanistyczną i ochrony wartości humanistycznych.

W tekście *Jakość człowieka jako przesłanka pedagogiki* Bogdana Suchodolskiego Andrzej Ciążela powrócił do intelektualnych źródeł myślenia. Autor podjął kwestie miejsca problematyki jakości w myśli Bogdana Suchodolskiego. Celem artykułu jest wydobywanie głębokiego związku edukacji z poczuciem moralnej odpowiedzialności za przyszłość ludzkości, czyniące z Bogdana Suchodolskiego ważnego prekursora myśli współczesnej.

Prezentowany zespół tekstów zamykają artykuły ukazujące konkretne edukacyjne aspekty zagadnienia jakości człowieka.

Barbara Galas w artykule *Dzieci anomii – społeczne zagrożenia rozwoju i wychowania w warunkach zmian* podejmuje problem społecznych kontekstów współczesnej edukacji. Stwierdza, że w jej diagnozie za punkt wyjścia trzeba przyjąć rozpoznanie stanu współczesnego życia jako permanentnego stanu anomii, który pozbawia dzisiejsze wychowanie oparcia, jakim jest panujący w tradycyjnych społeczeństwach ład normatywny. Ten nowy jakościowo kontekst edukacji skłania do namysłu i refleksji edukacyjnej.

Ewa Kobyłecka w artykule *O potrzebie emocjonalnego i duchowego rozwoju ucznia we współczesnej szkole* podejmuje zagadnienia z obszaru działania instytucji edukacyjnych. Wychodząc od diagnozy kondycji współczesnej młodzieży, w bardzo wielu punktach zbieżnej z obserwacjami Autorki artykułu zaprezentowanej uprzednio, podkreśla ona znacznie współczesnej edukacji humanistycznej jako źródła inspiracji w przekraczaniu żywiołowych tendencji współczesnego życia i budowania jego wartościowej strategii.

Prezentowany zespół tekstów zamykają rozważania Jerzego Wilkina *Jaka powinna być misja uniwersytetu w warunkach przełomu cywilizacyjnego?* Podejmują one bardzo żywo dyskutowany problem redefinicji zadań szkolnictwa wyższego i nauki przekreślających – z perspektywy dyktatu utylitarnych, neoliberalnych wartości – osiemsetletnią tradycję. Rzeczowa próba odpowiedzi na pytanie, co właściwie usiłujemy przekreślić – podjęta przez Autora – stanowi mocny akcent podsumowujący całość podjętych problemów i zagadnień w zaprezentowanym wydawnictwie.

Kończąc niniejszą prezentację, podkreślić należy, że razem z omówioną pozycją środowisko skupione wokół prof. Ireny Wojnar, działające pod auspicjami Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, zamknęło kolejny etap swojej działalności. Kontynuacją prac stanie się cykl spotkań inspirowanych ideą alternatywnej cywilizacji humanistycznej rozwijanej w kręgu wielkich inspiratorów współczesnego alterglobalizmu – Bogdana Suchodolskiego, Georga Pichta, Aurelia Peccei, Edgara Morina.